

آیا ائمه طاهرین (ع) به پیامبر (ص) توسل کرده اند؟

سؤال کننده: سعید

توضیح سؤال:

آیا روایتي صحیح داریم که در آن ائمه و امامان اهل بیت (علیهم السلام) به قبر پیامبر (صلي الله عليه وآله) یا امام علي (علیه السلام) توسل کرده باشند؟

پاسخ اجمالی:

توسل یکی از اعتقادات مهم مسلمان است که ریشه در قرآن کریم و روایات صحیح منقول از اهل بیت علیهم السلام دارد و این عقیده صرف نظر از دلیل قرآنی، از روایات صحیح شیعه و اهل سنت نیز قابل اثبات است. طبق روایات شیعه که در موضوع توسل وارد شده، ائمه طاهرین (علیهم السلام) به پیامبر و بقیه ائمه (علیهم السلام) توسل کرده‌اند و به شیعیان نیز دستور داده اند تا به اهل بیت متوسل شوند. و از طرفی، توسل شیعیان را نیز مورد تأیید قرار داده اند.

پاسخ تفصیلی

قبل از بررسی روایات موضوع سؤال، جهت روشن شدن پاسخ دو نکته را متذکر می‌شویم:

نکته اول: در يك تقسیم بندی، توسل بر دو نوع است:

۱. توسل به ذات (یعنی توسل به خود پیامبر و ائمه طاهرین علیهم السلام)؛

۲. توسل به واسطه (یعنی پیامبر و اهل بیت علیهم السلام را میان خود و خدا واسطه قرار می‌دهیم و به حق آنها از خداوند حاجت بخواهیم).

این دو نوع از روایاتی که در این موضوع توسل وارد شده، استفاده می‌شود.

نکته دوم: روایات توسل، به چند دسته تقسیم می‌شوند:

۱. دسته‌ای از روایات نشان می‌دهند، که خود اهل بیت (علیهم السلام) به آن حضرت توسل کرده‌اند.

۲. روایاتی که در آن ائمه (علیهم السلام) دستور به توسل داده‌اند؛

۳. دسته‌ای که توسل ارادتمندان خاندان عصمت و طهارت (علیهم السلام) را به آنها گزارش کرده‌اند.

این سه دسته از روایات، که فعل، قول، و تقریر معصومین (علیهم السلام) را بیان می‌کنند در روایات شیعه آمده و برای ما حجت است؛ از این رو دیگر نیازی به روایات اهل سنت در این زمینه نداریم، مگر این که آوردن روایات آنها از باب الزام باشد.

اکنون نمونه‌هایی از این سه دسته روایات را در پاسخ به سؤال شما ذکر می‌نماییم:

دسته اول؛ توسل ائمه (ع) به رسول خدا (ص) و اهل بیت

یک دسته از روایات بیان می‌کنند که امامان (علیهم السلام) به پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) توسل کرده‌اند.

۱. توسل امیر مؤمنان (ع) به رسول خدا (ص)، فرشتگان و انبیاء: (سند معتبر)

امیر مؤمنان (علیه السلام) بعد از نماز ظهر به رسول خدا (صلي الله عليه وآله)، فرشتگان و انبیاء توسل می‌کردند و به واسطه آنها به درگاه خداوند تقرب می‌جستند. مرحوم کلینی با سند معتبر روایت را این‌گونه آورده است:

۱ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عِيْسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقُمِّيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ إِذَا فَرَغَ مِنَ الرَّوَالِ - اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِجُودِكَ وَ كَرَمِكَ وَ أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ - بِمُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ وَ أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِمَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ وَ أَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ ...

امام صادق علیه السلام فرمود: امیر مؤمنان علیه السلام بعد از اتمام نماز ظهر این دعا را می‌خواند: خداوند! به تو تقرب می‌جویم به وسیله جود و کرم، تقرب می‌جویم به سوی تو به حق محمد (که بنده تو و رسول تو است) و تقرب می‌جویم به وسیله فرشتگان مقرب و پیغمبران مرسل.

الکلبینی الرازی، أبو جعفر محمد بن یعقوب بن إسحاق (متوفای ۳۲۸ هـ)، الأصول من الکافی، ج ۲، ص ۵۴۵، ناشر:

اسلامیه، تهران، الطبعة الثانية، ۱۳۶۲ هـ.ش.

مرحوم علامه مجلسی در تصحیح روایت فوق می‌فرماید:

باب الدعاء في أدبار الصلوات الحديث الأول: حسن كالصحيح.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۲؛ ص ۳۳۵، تهران، چاپ:

دوم، ۱۴۰۴ ق.

۲. توسل حضرت علي (ع) به رسول خدا (ص) قبل از دفن:

بعد از رحلت رسول خدا (صلي الله عليه وآله) امير مؤمنان عليه السلام نخستين فرد از ميان اهل بيت (عليهم السلام) بود که به آن حضرت توسل نمود در حالي که تاهنوز بدن شريفش به خاک سپرده نشده بود. اين مطلب در نهج البلاغه در خطبه ۲۳۵ اين گونه آمده است:

۲۳۵. ومن كلام له (عليه السلام) قَالَهُ وَهُوَ يَلِي غُسْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَتَجْهِيْزَهُ «بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ انْقَطَعَ بِمَوْتِكَ مَا لَمْ يَنْقَطِعْ بِمَوْتِ غَيْرِكَ مِنَ التُّبُوَّةِ وَ الْإِنْبَاءِ وَأَخْبَارِ السَّمَاءِ حَضَّضْتُ حَتَّى صِرْتُ مُسَلِّياً عَمَّنْ سِوَاكَ وَعَمَّمْتُ حَتَّى صَارَ النَّاسُ فِيكَ سِوَاءً وَلَوْ لَا أَنَّكَ أَمَرْتَ بِالصَّبْرِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْجَزَعِ لَأَنْفَقْنَا عَلَيْكَ مَاءَ السُّنُونِ وَلَكَانَ الدَّاءُ مُمَاطِلاً وَالْكَمَدُ مُخَالِفاً وَقَلَّا لَكَ وَلِكِنَّهُ مَا لَا يُمْلِكُ رَدُّهُ وَلَا يُسْتَطَاعُ دَفْعُهُ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي اذْكُرْنَا عِنْدَ رَبِّكَ وَاجْعَلْنَا مِنْ بَالِكَ».

از كلام آن حضرت که بعد از غسل رسول خدا صلي الله عليه وسلم و تجهيز آن حضرت فرمود اين است: پدر و مادرم فدایت ای پیامبر خدا، همانا با مرگ تو چیزی قطع شد که با مرگ دیگری قطع نگشت و آن نبوت و اخبار و آگاهی از آسمان بود.

مصیبت تو این امتیاز را دارد که از ناحیه‌ای تسلی دهنده است، یعنی پس از مصیبت تو دیگر مرگ‌ها اهمیتی ندارد، و از سوی دیگر این يك مصیبت همگانی است که عموم مردم به خاطر تو در سوکند. اگر نبود که امر به صبر و شکیبائی فرموده‌ای و از بی‌تابی نهی نموده‌ای آن قدر گریه می‌کردم که اشکهایم تمام شود، و این درد جانگناه همیشه برای من باقی بود، و حزن و اندوهم دائمی، و تازه اینها در مصیبت تو کم بود، اما حیف نمی‌توان مرگ را باز گرداند و آن را دفع نمود.

پدر و مادرم فدایت باد، ما را در پیشگاه پروردگارت یاد کن، و ما را از هرگز فراموش منما

نهج البلاغة - خطب الإمام علي (ع)، ج ۲، ص ۲۲۸

این خطبه وتوسل حضرت را علمای اهل سنت همانند: ابن ابی الحدید، عبد الرحمان زجاجی در دو کتابش، و ابن عبد البر نمري قرطبي نقل کرده اند:

إبن أبي الحدید المدائني المعتزلي، ابوحامد عز الدين بن هبة الله بن محمد بن محمد (متوفای ۶۵۵ هـ)، شرح نهج البلاغة، ج ۱۳، ص ۱۳، تحقیق: محمد عبد الکریم النمري، ناشر: دار الکتب العلمیة - بیروت / لبنان، الطبعة: الأولى، ۱۴۱۸ هـ - ۱۹۹۸ م.

البغدادی النهاوندي الزجاجي، عبد الرحمن بن إسحاق، أبو القاسم (متوفای ۳۳۷ هـ)، أمالي الزجاجي، ج ۱، ص ۳۸، دار النشر: طبع
برنامه الجامع الكبير.

البغدادی النهاوندي الزجاجي، عبد الرحمن بن إسحاق، أبو القاسم (متوفای ۳۳۷ هـ)، أخبار أبي القاسم الزجاجي، ج ۱، ص ۵۲، دار النشر: طبع برنامه الجامع الكبير.

النمري القرطبي المالكي، ابوعمر يوسف بن عبد الله بن عبد البر (متوفای ۴۶۳ هـ)، التمهيد لما في الموطأ من المعاني والأسانيد، ج ۲، ص ۱۶۲، تحقیق: مصطفى بن أحمد العلوي، محمد عبد الكبير البكري، ناشر: وزارة عموم الأوقاف والشؤون الإسلامية - المغرب - ۱۳۸۷ هـ.

طبق این روایت، امیر مؤمنان علیه السلام به ذات رسول خدا صلی الله علیه وآله متوسل شده و از ایشان شفاعت خواسته است.

۳. توسل امام حسین (ع) به قبر پیامبر (ص):

در باره حضرت سید الشهداء (علیه السلام) نیز روایت شده است که ایشان وقتی میخواست از مدینه به سوی مکه خارج شوند، نزد قبر رسول خدا (صلی الله علیه وآله) آمدند و به قبر حضرت توسل کردند.

متن روایت به نقل علامه مجلسی این است:

فلما كانت الليلة الثانية ، خرج إلى القبر أيضا وصلى ركعات ، فلما فرغ من صلاته جعل يقول : اللهم هذا قبر نبيك محمد ، وأنا ابن بنت نبيك ، وقد حضرني من الأمر ما قد علمت ، اللهم إني أحب المعروف ، وأنكر المنكر ، وأنا أسألك يا ذا الجلال والاکرام بحق القبر ومن فيه إلا اخترت لي ما هو لك رضى ، ولرسولك رضى

وقتي شب دوم فرا رسید، بار دوم به سوي قبر پیامبر (ص) خارج شد و دو رکعت نماز خواند، وقتي از نماز فارغ شد، فرمود: خدایا این قبر پیامبرت محمد است و من پسر ایشان هستم، و امري که خودت مي داني براي من پیشامد کرده است. خدایا من معروف را دوست دارم و از منکر بدم مي آید. اي صاحب جلال و اکرام به حق این قبر و آن کسی که در آن مدفون است از تو آنچه را مي خواهم که مورد رضایت توست. ...

المجلسي، محمد باقر (متوفای ۱۱۱۱هـ)، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج ۴۴ ، ص ۳۲۸، تحقیق: محمد الباقر البهبودي، ناشر: مؤسسة الوفاء - بيروت - لبنان، الطبعة: الثانية المصححة، ۱۴۰۳هـ - ۱۹۸۳م. این روایت را ابن اعثم کوفي نیز نقل کرده است.

الكوفي، أبي محمد أحمد بن أعثم (متوفای ۳۱۴هـ)، كتاب الفتوح، ج ۵، ص ۱۹، تحقیق: علي شيري (ماجستير في التاريخ الإسلامي)، ناشر: دار الأضواء للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت، الطبعة: الأولى، ۱۴۱۱هـ

در سخن امام حسين (عليه السلام) عبارت «**بحق القبر ومن فيه**» معنای بلندي دارد که آن حضرت به حق قبر پیامبر و کسی که در آن دفن شده، يعني وجود مبارك رسول خدا صلي الله عليه وآله (توسل به ذات) از خداوند در خواست مي کند.

۴. توسل امام سجاد عليه السلام به اهل بيت:

در موارد متعدد از دعای صحيفه سجاديه آمده است که امام سجاد (عليه السلام) به پیامبر و اهل بيت (عليهم السلام) متوسل شده و در يکي از دعاهايش (دعای ۸۷) این گونه مي فرمايد:

إنا نتوسل إليك بمحمد صلواتك عليه وآله رسولك ، وبعلي وصيه ، وفاطمة ابنته ، وبالحسن والحسين ، وعلي ومحمد وجعفر وموسى وعلي ومحمد وعلي والحسن والحجة عليهم السلام أهل بيت الرحمة .

(خدایا) به واسطه محمد (صلي الله عليه وآله) پیامبرت و به وسيله علي وصي او، فاطمه دختر او، به حسن و

حسین، علی، محمد، جعفر، موسی، علی بن موسی، محمد، علی، حسن بن علی و حجت (علیهم السلام) که
اهل بیت رحمت هستند، به سوی توسل می‌جویم.

الصحيفة السجادية، الإمام زين العابدين (ع) ، ص ۱۶۸، تحقیق : الابطحي الإصفهاني، السيد محمد باقر الموحد ناشر :

مؤسسة الإمام

المهدي (ع) / مؤسسة الأنصاريان للطباعة والنشر - قم - إيران، سال چاپ : ۲۵ محرم الحرام ۱۴۱۱

و یا در قسمت دیگر از دعا می‌فرماید:

فإني بمحمد وعلي وأوصيائهما إليك أتوسل ، وعليك أتوكل ...

خدایا به محمد و علی و جانشینان آنها به سوی تو متوسل می‌شوم، و بر تو توکل می‌کنم ...

الصحيفة السجادية (ابطحي) - الإمام زين العابدين (ع) - ص ۲۰۵

در این دعاها روشن است که امام سجاد علیه السلام پیامبر و اهل بیت را وسیله خودش در ابراز حاجت و درخواست
قرار داده است.

دسته دوم؛ دستور ائمه (علیهم السلام) به توسل

طبق دسته دیگری از روایات، ائمه علیهم السلام پیروانشان را دستور داده اند که به پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام)
توسل کنند و دعا و ذکر به آنها تعلیم داده اند.

روایت اول: دستور امیر مؤمنان علیه السلام به توسل (با سند صحیح):

مرحوم کلینی با سند معتبر نقل کرده که شخصی در زمان امیر مؤمنان دعا کرده بود ولی اجابت نشد، نزد امیر مؤمنان
(علیه السلام) رفت و از مستجاب نشدن دعایش شکایت نمود. حضرت دعای سریع الاجابه را به ایشان یاد دادند که در
پایان دعا، حضرت دستور توسل به اهل بیت علیهم السلام را بیان فرموده اند:

۱۷ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ابْتِدَاءً مِنْهُ يَا
مُعَاوِيَةُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَجُلًا أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَشَكَا الْإِبْطَاءَ عَلَيْهِ فِي الْجَوَابِ فِي دُعَائِهِ فَقَالَ لَهُ أَيْنَ أَنْتَ عَنِ

الدُّعَاءُ السَّرِيعُ الْإِجَابَةُ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ مَا هُوَ ... وَ أَتَوَّجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ أَسْأَلُكَ بِكَ وَ بِهِمْ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا.

معاوية بن عمار گوید: حضرت صادق علیه السلام بدون سخن و پرسشی به من فرمود: ای معاویه آیا نمیدانی که مردی خدمت امیر المؤمنین علیه السلام آمد و از اینکه اجابت دعایش دیر شده بود به آن حضرت شکایت کرد، آن حضرت به او فرمود: چرا دعای سریع الاجابة را (یعنی دعائی که زود باجابت رسد) نخواندی؟ آن مرد عرض کرد: آن دعا کدام است؟ فرمود: بگو....

و به سوي تو به حق محمد و اهلبیتش رو آورده ام، به حق تو و آنها از شما درخواست دارم که بر محمد و آل محمد دورد فرستی و فلان حاجت مرا بر آورده سازی.

الکلینی الرازی، أبو جعفر محمد بن یعقوب بن إسحاق (متوفای ۳۲۸ هـ)، الأصول من الکافی، ج ۲، ص ۵۸۳، ح ۱۷، ناشر: اسلامیة، تهران، الطبعة الثانية، ۱۳۶۲ هـ.ش.

سند این روایت معتبر است. علامه مجلسی در اعتبار این روایت می نویسد:

الحديث السابع عشر: حسن.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۲: ص ۴۵۵، تهران، چاپ: دوم، ۱۴۰۴ ق. سند این روایت صحیح است و سر اینکه علامه مجلسی تعبیر «حسن» را به کار برده به خاطر وجود «ابراهیم بن هاشم» در سند فوق است که به نظر ایشان وی امامی ممدوح (مدح در موردش وارد شده) است و توثیق ندارد؛ اما با مراجعه به کتابهای رجالی علمای شیعه در می یابیم که وی دارای توثیق می باشد

کلام جامع حضرت آیت الله العظمی خوئی قدس الله نفسه الزکیه در شرح حال ابراهیم بن هاشم این است:

أقول: لا ينبغي الشك في وثاقة إبراهيم بن هاشم، ويدل على ذلك عدة أمور:

۱. أنه روى عنه ابنه علي في تفسيره كثيرا، وقد التزم في أول كتابه بأن ما يذكره فيه قد انتهى إليه بواسطة الثقات.

وتقدم ذكر ذلك في (المدخل) المقدمة الثالثة.

۲. أن السيد ابن طاووس ادعى الاتفاق على وثاقته، حيث قال عند ذكره رواية عن أمالي الصدوق في سندها إبراهيم بن هاشم: ورواة الحديث ثقات بالاتفاق. فلاح السائل: الفصل التاسع عشر، الصفحة ۱۵۸

۳. أنه أول من نشر حديث الكوفيين بقم. والقميون قد اعتمدوا على رواياته، وفيهم من هو مستصعب في أمر الحديث، فلو كان فيه شائبة الغمز لم يكن يتسالم على أخذ الرواية عنه، وقبول قوله.

من می‌گوییم: شایسته نیست که در وثاقت ابراهیم بن هاشم تردید شود، برای اثبات این مدعا چند دلیل دلالت دارد:

۱. علی بن ابراهیم در تفسیر خود روایات زیادی از او نقل کرده است؛ در حالی که در اول کتاب خود ملتزم شده است که هر چه در این کتاب آورده، به واسطه افراد ثقه به او رسیده است. بحث این مطلب در کتاب المدخل مقدمه سوم گذشت.

۲. سید بن طاووس ادعای اتفاق بر وثاقت او کرده است؛ چنانچه در ذکر روایتی که او در سندش ابراهیم بن هاشم وجود دارد گفته: تمام روات آن به اتفاق علماء ثقه هستند.

۳. او نخستین کسی است که حدیث مردم کوفه را در قم انتشار داد و قمی‌ها به روایات او اعتماد کرده‌اند. در میان قمی‌ها کسانی بودند که در باره روایت سخت‌گیر بودند، اگر در او احتمال اشکال وجود داشت، تمام قمی‌ها بر گرفتن روایت از او و قبول روایاتش اتفاق نمی‌کردند.

الموسوي الخوئي، السيد أبو القاسم (متوفى ۱۴۱۱هـ-)، معجم رجال الحديث وتفصيل طبقات الرواة، ج ۱، ص ۲۹۱، الطبعة الخامسة، ۱۴۱۳هـ - ۱۹۹۲م

در توضیح کلام آیت الله خوئی می‌گوییم:

قمی‌ها در نقل روایت آن چنان وسواس داشتند که اگر کسی در شهر مقدس قم از راویان ضعیف روایت نقل می‌کرد، فوراً او را از شهر بیرون و به شهر دوری تبعید می‌کردند؛ چنانچه با سهل بن زیاد و... چنین رفتاری داشتند. به عبارت دیگر نقل روایت از راوی ضعیف در میان محدثان شهر قم، جرم نابخشودنی به شمار می‌رفت.

ابراهیم بن هاشم، مؤسس این مکتب و نخستین انتشار دهنده حدیث در قم بوده است و شخصیتی مثل علی بن ابراهیم فرزند برومند او بیش از شش هزار روایت از پدرش نقل کرده است.

بنابراین ، ابراهیم بن هاشم توثیق صریح دارد و دست‌کم شخصیتی مثل سید بن طاووس ادعای اتفاق تمام علما بر وثاقت او را کرده است.

وقال السيد الداماد في (الرواشح) : .. والصحيح الصريح عندي : أن الطريق من جهة صحيح ، فأمره أجل وحاله أعظم من أن يعدل بمعدل أو يوثق بموثق.

سید داماد در کتاب رواشح گفته: صحیح در نزد من این است که طریق ابراهیم بن هاشم صحیح است و شأن او بالاتر از این است که او را تعدیل (توصیف به عدالت) کند یا توثیق کرد.

الطباطبائي، السيد مهدي بحر العلوم (متوفاي ۱۲۱۲هـ)، الفوائد الرجالية، ج ۱، ص ۴۵۰، تحقيق وتعليق: محمد صادق بحر العلوم، حسين بحر العلوم، ناشر: مكتبة الصادق - طهران، الطبعة الأولى: ۱۳۶۳ ش

سید بن طاووس در سندی که ابراهیم بن هاشم در سلسله آن وجود دارد، گفته است که تمام روایات آن مورد اعتماد هستند :

ورواة الحديث ثقات بالاتفاق.

این جمله به روشنی ثابت می‌کند که تمام شیعیان بر وثاقت او اجماع داشته‌اند.

فلاح السائل، ص ۱۵۸؛ معجم رجال الحديث، ج ۱، ص ۲۹۱، رقم: ۳۳۲.

بنابراین سند روایت صحیح است.

طبق این روایت اگر کسی بخواهد حاجتش زودتر بر آورده شود و دعایش مستجاب شود، می‌تواند با توسل به پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) به مقصودش برسد.

روایت دوم: دستور امام صادق علیه السلام در توسل به قبر پیامبر (ص) با سند صحیح

امام صادق (علیه السلام) در روایت صحیح به معاویه بن عمار کیفیت زیارت قبر مطهر رسول خدا صلی الله علیه وآله را تعلیم فرموده و در قسمتی از آن چگونگی توسل به آن حضرت را هم یاد داده اند. این روایت را مرحوم کلینی با سه سند نقل کرده است:

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ عَنْ صَفْوَانَ وَ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ:

إِذَا دَخَلْتَ الْمَدِينَةَ فَاعْتَسِلْ قَبْلَ أَنْ تَدْخُلَهَا أَوْ حِينَ تَدْخُلُهَا ثُمَّ تَأْتِي قَبْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ثُمَّ تَقُومُ فَتُسَلِّمُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ...

اللَّهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ - وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَعْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَعْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

وَإِنِّي أَتَيْتُ نَبِيَّكَ مُسْتَغْفِرًا تَائِبًا مِنْ دُنُوبِي وَ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى اللَّهِ رَبِّي وَ رَبِّكَ لِيُغْفِرَ لِي دُنُوبِي.

وَ إِنْ كَانَتْ لَكَ حَاجَةٌ فَاجْعَلْ قَبْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَلْفَ كَتِفَيْكَ وَ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَ ارْفَعْ يَدَيْكَ وَ اسْأَلْ حَاجَتَكَ فَإِنَّكَ أُخْرَى أَنْ تُقْضَى إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

معاویه بن عمار نقل می‌کند که امام صادق علیه السلام فرمود: از وارد شدن به مدینه یا هنگامی که وارد شدی، غسل کن، سپس نزد قبر پیامبر صلی الله علیه و آله برو، بایست و به آن حضرت سلام کن. ... خدایا خودت فرمودی: اگر گروه گناهکاران به واسطه گناه بر خود ستم کنند و سپس نزد تو آیند و به واسطه تو از خدا طلب آمرزش کنند و تو از خدا طلب مغفرت کنی البته خواهند دید که خداوند توبه ایشان را پذیرفته و به آنها ترحم می‌نماید.

و من در حالی که طلب آمرزش کرده و از گناهانم توبه می‌کنم به نزد پیامبرت آمده‌ام و ای پیامبر! من به واسطه تو به سوی پروردگار خودم به شما رو آورده‌ام تا گناهانم را ببخشید.

و اگر حاجت داشتی قبر مطهر را پشت سر قرار بده و رو به قبله بایست و دو دستت را بلند نما و سپس حاجتت را از خدا بخواه که ان شاء الله مستجاب خواهد شد.

الكافي، ج ٤، ص ٥٥٠، ح ١، بَابُ دُخُولِ الْمَدِينَةِ وَ زِيَارَةِ النَّبِيِّ ص وَ الدُّعَاءِ عِنْدَ قَبْرِهِ.

این روایت را شیخ طوسی در کتاب «تهذیب الاحکام به آدرس ذیل نقل کرده است:

الطوسي، الشيخ ابو جعفر، محمد بن الحسن بن علي بن الحسن (متوفای ٤٦٠هـ)، تهذیب الأحكام، ج ٦، ص ٦، تحقیق:

السيد حسن الموسوي الخرساني، ناشر: دار الكتب الإسلامية - طهران، الطبعة الرابعة، ١٣٦٥ ش .

در نقل کامل زیارات قسمت دستور به توسل به این عبارت آمده است:

يا محمد اني أتوجه بك إلى الله ربي وربك ليغفر لي ذنوبي .

القمي، أبي القاسم جعفر بن محمد بن قولويه (متوفى ٣٦٧هـ)، كامل الزيارات، ص ٥٠، تحقيق: الشيخ جواد القيومي،

لجنة التحقيق، ناشر: مؤسسة نشر الفقاهة، الطبعة: الأولى ١٤١٧هـ

تصحيح روایت:

این روایت از نظر علمای شیعه صحیح است و به این مطلب تصریح کرده اند.

مرحوم علامه مجلسی این روایت را صحیح می‌داند و می‌فرماید:

روی الكليني في الصحيح ، عن معاوية بن عمار ، عن أبي عبد الله عليه السلام قال : إذا دخلت المدينة

فاغتسل قبل أن تدخلها...

کلینی در روایت صحیح از معاویة بن عمار از امام صادق علیه السلام روایت کرده است....

المجلسي، محمد تقي (متوفى ١٠٧٠هـ)، روضة المتقين في شرح من لا يحضره الفقيه، ج ٥ ص ٣٢٦، محقق / مصحح:

موسوی کرمانی، حسین و اشتهاردی علی پناه، ناشر: مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانپور، مکان چاپ: قم، سال چاپ:

١٤٠٦ ق

علامه حلی در کتاب «منتهی المطلب» نیز این روایت را صحیح می‌داند:

وصفة زيارته صلى الله عليه وآله ما رواه الشيخ في الصحيح عن معاوية بن عمار عن أبي عبد الله (ع) قال إذا دخلت

المدينة فاغتسل قبل أن تدخلها..

کیفیت و چگونگی زیارت رسول خدا صلی الله علیه وآله همان است که شیخ در روایت صحیح از معاویة بن عمار از امام

صادق علیه السلام روایت کرده است....

الحلي الأسدي، جمال الدين أبو منصور الحسن بن يوسف بن المطهر (متوفى ٧٢٦هـ)، منتهى المطلب في تحقيق

المذهب، ج ٢ ص ٨٨٧، تحقيق: قسم الفقه في مجمع البحوث الإسلامية، ناشر: مجمع البحوث الإسلامية - إيران -

مشهد، چاپخانه: مؤسسه الطبع والنشر في الآستانة الرضوية المقدسة، چاپ: الأولى ١٤١٢

وأما صفة زيارته (صلى الله عليه وآله) فهو ما رواه الكليني والشيخ في الصحيح عن معاوية ابن عمار عن

أبي عبد الله (عليه السلام) قال : إذا دخلت المدينة فاغتسل قبل أن تدخلها...

اما کیفیت و چگونگی زیارت رسول خدا صلی الله علیه وآله همان است که کلینی و شیخ در روایت صحیح از معاویه بن عمار از امام صادق علیه السلام روایت کرده است....

البحراني، الشيخ يوسف، (متوفاي ۱۱۸۶هـ)، الحقائق الناضرة في أحكام العترة الطاهرة، ج ۱۷ ، ص ۴۲۴، ناشر : مؤسسة النشر الإسلامي التابعة لجماعة المدرسين بقم المشرفة، طبق برنامه مكتبه اهل البيت.

روایت سوم: دستور امام صادق (ع) در توسل به پیامبر (ص)

در روایت صحیح دیگر نیز امام صادق علیه السلام دعایی را تعلیم فرموده اند که توسل نمازگزار را به رسول خدا صلی الله علیه وآله بیان می کند:

۳ - وَ عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ أَبَانَ وَ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ قَالَا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَقْدَمُ إِلَيْكَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَبِينُ يَدَيَّ حَاجَتِي وَ أَتَوَجَّهُ بِهٖ إِلَيْكَ فَاجْعَلْنِي بِهِ وَجِيهًا عِنْدَكَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ اجْعَلْ صَلَاتِي بِهِ مَقْبُولَةً وَ ذَنْبِي بِهِ مَعْفُورًا وَ دُعَائِي بِهِ مُسْتَجَابًا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ.

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که به نماز برخاستی این دعا را بخوان:

خدایا من محمد «صلی الله علیه و آله» را پیشاپیش حاجت خود قرار میدهم ، و به واسطه او به تو رو می کنم. پس تو نیز مرا به واسطه آن حضرت در دنیا و آخرت دارای آبرو گردان، و مرا از مقربان قرار بده. و نمازم را به خاطر آن حضرت (و بحق) او مورد قبول خویش قرار ده، و گناهانم را به شفاعت او بیامرز، و دعایم را به یمن او مستجاب گردان، که البتّه تو خود آمرزنده و مهربان هستی.

الكافي (ط - الإسلامية) ؛ ج ۳ ؛ ص ۳۰۹

مرحوم شیخ صدوق نیز این روایت را در «من لا یحضره الفقیه» و شیخ طوسی در «تهذیب» نقل کرده اند:

الصدوق، ابوجعفر محمد بن علي بن الحسين (متوفى ٣٨١هـ)، من لا يحضره الفقيه، ج ١ ص ٣٠٢، ح ٩١٦، تحقيق: علي اكبر الغفاري، ناشر: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

الطوسي، الشيخ ابوجعفر، محمد بن الحسن بن علي بن الحسن (متوفى ٤٦٠هـ)، تهذيب الأحكام، ج ٢، ص ٢٨٧، ح ٥ باب كيفية الصلاة، تحقيق: السيد حسن الموسوي الخرسان، ناشر: دار الكتب الإسلامية - طهران، الطبعة الرابعة، ١٣٦٥ ش. تصحيح روایت:

این روایت از نظر سند صحیح است و علمای شیعه به این مطلب تصریح کرده اند. علامه مجلسی (مجلسی اول) می فرماید:

رواه الشيخ في الصحيح عنه عليه السلام «إذا قمت إلى الصلاة» الظاهر أنه بعد الإقامة «فقل (إلى قوله) حاجتي» يعني أسألك بحقه أو اجعله شفيعي

شیخ در روایت صحیح از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: هنگامی که به نماز ایستادی، ظاهر روایت این است که این دعا بعد از اقامه نماز است. ...

مجلسی، محمدتقی بن مقصود علی، روضة المتقين في شرح من لا يحضره الفقيه (ط - القديمة)، ج ٢؛ ص ٢٦٨، قم، چاپ: دوم، ١٤٠٦ ق.

علامه مجلسی دوم نیز سند روایت را «حسن» می داند و می فرماید:

الحديث الثالث: حسن.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ١٥؛ ص ٩٦، تهران، چاپ: دوم، ١٤٠٤ ق. و در کتاب «بحار الانوار» به صحت سند آن تصریح کرده است:

وَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أُقَدِّمُ إِلَيْكَ مُحَمَّدًا ص بَيْنَ يَدَيْ حَاجَتِي وَ أَتَوَجَّهُ بِهِ إِلَيْكَ فَاجْعَلْنِي بِهِ وَجِيهًا عِنْدَكَ...

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار، ج ٨١؛ ص ٣٧٠، بیروت، چاپ: دوم، ١٤٠٣ ق.

علامه حلی نیز سند روایت را صحیح می داند:

ويستحب له أن يقول إذا قام إلى الصلاة ما رواه الشيخ في الصحيح عن أبان ومعاوية بن وهب جميعا عن أبي عبد الله عليه السلام قال : إذا قمت إلى الصلاة فقل اللهم إني أقدم إليك محمدا بين يدي حاجتي وأتوجه به إليك
براي نماز گزار مستحب است وقتي به نماز استاده مي شود بگويد: آنچه را شيخ در روايت صحيح از ابان ومعاويه بن وهب از امام صادق عليه السلام نقل کرده اند که فرمود: ...

منتهى المطلب (ط.ق) - العلامة الحلي ، ج ١ ، ص ٢٩٨

دسته سوم؛ تأييد توسل شيعيان به پيامبر (ص) از سوي ائمه (عليهم السلام)

برخي از روايات صريح در اين است که شيعيان به رسول خدا صلي الله عليه وآله متوسل شده اند و اين توسل از سوي ائمه طاهرين عليهم السلام مورد تأييد واقع شده است.

توسل هشام بن سالم به قبر پيامبر (ص)

بعد از شهادت امام صادق (عليه السلام) هشام بن سالم در مدينه آمد و به خاطر ترديدي که برايش پيرامون امام بعدي پيش آمده بود، به قبر رسول خدا (صلي الله عليه وآله) استغاثه کرد و با اين توسل حجت خداوند و امام زمانش برايش روشن شد. اين روايت را محمد بن جرير طبري با سند صحيح اين گونه نقل کرده است:

أخبرني أبو الحسن علي بن هبة الله ، قال : حدثنا أبو جعفر محمد ابن علي بن الحسين بن موسى ، عن أبيه ، عن سعد بن عبد الله ، عن يعقوب بن يزيد ، عن محمد بن أبي عمير ، عن هشام بن سالم ، قال : دخلت على عبد الله بن جعفر بن محمد بعد موت أبي عبد الله (عليه السلام) وكان ادعى الإمامة ، فسألته عن شيء من الزكاة ، فقلت له : كم في المائة ؟ فقال : خمسة دراهم . قلت: وكم في نصف المائة ؟ قال : درهمين ونصف . فقلت : ما قال بهذا أحد من الأمة . فخرجت من عنده إلى قبر رسول الله (صلى الله عليه وآله) مستغيثا برسول الله ، فقلت : يا رسول الله ، إلى من ؟ إلى القدرية ؟ إلى الحرورية ؟ إلى المرجئة ؟ إلى الزيدية ؟ فإني لكذلك إذ أتاني رسول أبي الحسن (عليه السلام) ، غلام صغير دون الخماسي ، فقال : أجب مولاك موسى بن جعفر . فأتيته فلما بصر بي من صحن الدار ابتدأني فقال : يا هشام ! قلت :

لبیک . قال : لا إلى القدرية ، ولا إلى الحرورية ، ولا إلى المرجئة ، ولا إلى الزيدية ، ولكن إلينا . فقلت : أنت صاحبي ، فسألته فأجابني عن كل ما أردت.

هشام بن سالم می‌گوید: بعد از شهادت امام صادق علیه السلام بر عبد الله بن جعفر بن محمد (پسر امام صادق علیه السلام) وارد شدم که ادعای امامت داشت. از او پرسیدم صد درهم چه مقدار زکات دارد؟ گفت: پنج درهم . گفتم: زکات پنجاه درهم چه مقدار می‌شود؟ گفت: دو درهم و نیم گفتم هیچ یکی از امت این گونه فتوا نداده اند.

بیرون آمدم و به سوی قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتم و به آن حضرت توسل و استغاثه نمودم و عرضه داشتم ای رسول خدا! به چه کسی پناهنده شوم؟ به قدریه؟ حروریه؟ مرجئه؟ زیدیه؟ در این هنگام بود که فرستاده ابو الحسن علیه السلام که یک پسر کمتر از پنج سال بود، به سوی من آمد و گفت: مولایت موسی بن جعفر (تو را طلب نموده) ایشان را اجابت کن. نزد آن حضرت رفتم، وقتی مرا در صحن خانه دیدند اینچنین سخن آغاز نمودند: ای هشام؟ عرض کردم بلی. فرمود: نه به سوی قدریه، نه به سوی مرجئه و حروریه و زیدیه بلکه به سوی ما بیا. عرض کردم شما صاحب امر من هستی. از محضر ایشان سؤالاتم را پرسیدم و ایشان تمام موارد را پاسخ دادند.

الطبري، ابي جعفر محمد بن جرير بن رستم (متوفاي قرن پنجم)، دلائل الامامة، ص ۳۲۴، تحقيق: قسم الدراسات

الإسلامية - مؤسسة البعثة، ناشر: مركز الطباعة والنشر في مؤسسة البعثة، قم، چاپ: الأولى ۱۴۱۳

طبق این روایت توسل و استغاثه به خود ولیاء الهی جایز است: **مستغیثا برسول الله**؛ علاوه بر آن، روایت تقریر امام معصوم (علیه السلام) را نیز بیان می‌کند، اگر توسل جایز نبود، چرا که امام کاظم (علیه السلام) برای هشام نفرمود: چرا رفتی به رسول خدا استغاثه کردی؟ اما آن حضرت نه تنها منع نکرد و کار او را تقبیح نکرد، بلکه این توسل را تقریر کرد.

نتیجه:

اولا: ائمه طاهرین (علیهم السلام) به رسول خدا صلی الله علیه و آله توسل کرده اند که نمونه آن توسل امیر مؤمنان و امام سجاد علیهم السلام به ایشان است.

ثانیا: طبق دسته دیگری از روایات، ائمه اطهار علیهم السلام به توسل به پیامبر سفارش داده اند.

ثالثا: شیعیان نیز به رسول خدا در زمان ائمه متوسل شده اند و این توسل را خود ائمه نیز تأیید کرده اند.

موفق باشید

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)